

Szombathelyi Történelmi-régészeti városrész kialakítása II. ütem **Az Iseum rekonstrukciója**

A projekt az Európai Unió támogatásával,
az Európai Regionális Fejlesztési Alap
társfinanszírozásával valósul meg

UMFT infovonal:
06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Szombathelyi Történelmi-régészeti városrész kialakítása II. ütem

Az Iseum rekonstrukciója

Szombathely turizmusának meghatározó motívuma (nemcsak a Szombathelyi Történelmi Karnevál újjáéledése óta, de azóta különösen) a római kor – ennek erősítése a város arculata szempontjából kulcskérdés.

Az Iseum belvárosban található elhanyagolt területe, a jelenleg nem látogatható műemlék helyreállítása, illetve hasznosítása nemcsak a városnak, de tágabb környezetének is fontos idegenforgalmi látványossága lehet. Az Iseumnak, mint a város legfontosabb római kori műemlék-együttesének rekonstrukciója követendő példaként és mértékként szolgálhat a későbbi helyreállítások számára, egyben döntő lépés Savaria szakmai rangja és ismertsége, valamint a nagyközönség számára nyújtott látvány megbomlott egyensúlyának helyreállításában.

Az Iseum és környezete felújítása kapcsolódik Szombathely belvárosának megkezdett rehabilitációjához, amelynek során eddig a Történelmi-régészeti városrész kialakítása I. üteme, a Fő tér felújítása és a Bartók terem bővítése és felújítása valósult meg.

A projekt előzményei, előkészítése

Szombathely leghíresebb ókori műemlékei közé tartozik az Iseum, amely Pannónia ma ismert legfontosabb és legépebb keleti kultuszhelye, az egyetlen „igazi” városi templom.

Az Iseum központi szentélyépületét díszítő, isteneket ábrázoló márványfaragványainak első darabjai 1955 októberében kerültek napvilágra, majd a Szentlélek Tihamér (a Savaria Múzeum akkori igazgatója) irányításával azonnal meginduló és 1961-ig tartó ásatások tárták fel az összes ma ismert kőemléket. A feltárást követően a szentkerület legfontosabb elemeit konzerválták, illetve kiegészítették, a kőemlékek bemutatására pedig Hajnóczi Gyula műegyetemi professzor készített terveket. E szerint a faragványokat egy védőépület segítségével a feltételezett eredeti helyükre helyezték vissza. A vasbeton szerkezetű védőépület a pódiumtemplom stilizált homlokzatát jelenítette meg. Az 1964-ben befejezett munkálatok újszerűségét az adta, hogy Európában egyedülálló módon a homlokzat térbeli rekonstrukciója valósult meg.

A rangos műemlék az 1990-es évek végére rendkívül rossz állapotba került, a kiállítóhely balesetveszélyessé vált és be kellett zárni.

Az akkor még tulajdonos Vas Megyei Önkormányzat nem rendelkezett a felújításhoz szükséges pénzeszközökkel, így a Város az Iseum tulajdonjogának átvétele mellett döntött. A megváltozott tulajdonviszonyok adtak lehetőséget az Iseum helyzetének újragondolására, egy lehetséges rekonstrukció reményében a szentély-együttes kiegészítő-hitelesítő ásatására.

A város Közgyűlése és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával 2001-2003 között sikerült megvalósítani a hitelesítő ásatást, a reliefek levételét és restaurálását. Az értékes faragványokról Kőfalvi Vidor és Baghy László (Magyar Nemzeti Múzeum) restaurátor másolatokat készített.

A Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága által végzett és Sosztarits Ottó római koros régész által vezetett, három évig (2001-2003 között) tartó régészeti kutatás a faragványok keltezésének pontosítása mellett az Iseum periodizációjának és elvi rekonstrukciójának pontosításához is számos új adatot szolgáltatott. Az eredmények felhasználásával a

szentélyre, az azt U alakban körbevevő épületrészre (temenosz) és a szentkerületet a Borotyánkő út felől lezáró csarnokra, valamint ezek különböző periódusaira az időközben elhunyt Hajnóczy professzor tanítványa, Dr. Mezős Tamás (egyetemi tanár, Budapesti Műszaki és Közgazdaságtudományi Egyetem) és Sosztarits Ottó készítettek elvi rekonstrukciós terveket. A szentély feltételezhetően utolsó (Kr. u. 3. század elejére tehető) periódusa homlokzatának legújabb rekonstrukciós tervét Dr. Mezős Tamás és Mráv Zsolt (régész, a Magyar Nemzeti Múzeum főmuzeológusa) készítette el.

A projekt költségvetése, ütemezése és eredményei

Az előkészítést követően Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata az Iseum rekonstrukciója projektet 2007 tavaszán kiemelt projektjavaslatként benyújtotta a Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanácshoz. A Kormány a projektjavaslatot továbbfejlesztésre és nevesítésre javasolta, majd 2007 novemberében támogatásáról döntött.

A Támogatási Szerződésben foglaltak szerint Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata a Nyugat-Dunántúli Operatív Program – Kiemelt jelentőségű turisztikai fejlesztések a nemzetközi célpontú gyógyfürdők és kulturális örökség megújítása érdekében; „(NYDOP-2007-2.1.1.B) A régió nemzetközi jelentőségű kulturális és világörökségi helyszíneinek fenntartható turisztikai célú hasznosítása” program támogatásával valósíthatja meg az Iseum rekonstrukcióját. **A projekt költségvetése 1.594.014.236,-Ft, amelynek 85%-át (1.354.912.101,-Ft-ot) az Operatív Program, 15%-át (239.102.135,-Ft-ot) a város biztosítja.**

A város megkezdte a projekt megvalósítását. Jelenleg a kivitelezéshez kötődő régészeti feltárásokat végzi a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, az Önkormányzat pedig a kivitelező kiválasztására irányuló közbeszerzési eljárás lefolytatását készíti elő. Az építési munkák befejezésének tervezett határideje 2010 március vége. **A kiállítás, s így az Iseum várhatóan 2010 nyarától lesz ismét látogatható.**

Az újonnan megnyitott Iseumba a város évente mintegy 50.000 fő látogatót vár, akik az állandó kiállítás mellett további, évente 8-12 kulturális turizmussal kapcsolatos eseményen (időszaki kiállításon, hagyományőrző, ismeretterjesztő és egyéb kulturális rendezvényen, bemutatón) vehetnek részt. A városunk iránt megnövekedő érdeklődés várhatóan az itt eltöltött vendégéjszakák számát is emeli.

A létesítmény megnyitásának foglalkoztatás-bővítő hatása is lesz, a jelenlegi tervek szerint legkevesebb 13 új munkahely létesül.

A projekt tartalma

A projekt keretében az Iseum központi pódiumtemploma a régészeti eredmények alapján rekonstruálható formájában, teljes nagyságában bemutatásra kerül. A rekonstrukció után a szentély – csupán jelzésszerű homlokzata helyett – zárt épületként jelenik meg, olyan, mindenki által érthető és élvezhető formában, amely alapján a látogató képet kaphat egy orientális eredetű római szentély külső-belső képéről, berendezéséről, illetve az egykor itt folyó kultuszcselekményekről.

Megújul és eddigi alapterületének kétszeresére bővül a fogadóépület.

A régészeti eredmények igazolták, hogy a pódiumtemplom az ókorban egy zárt

udvarban állt, a szentély és az azt övező épületegyüttes (temenosz) együtt alkották az Iseum szentkerületét. A temenosz alaprajzának egy része felett olyan, interaktív kiállításnak helyet adó, a mai épített környezetbe illő épület kerül kialakításra, amely a teljes szentkerület nagyságát, a római kori építészet méret- és tér-arányait érzékelteti.

A projekt keretében a város kialakítja az interaktív múzeumot is, amely az antik világ kultúrájának eddiginél magasabb szintű bemutatását célozza meg. Az iseumi tárlat berendezése érdekében el kell végezni a kiállítandó műtárgyak restaurálását (falfestmények, mozaikok, egyéb kisebb tárgyi leletek stb.), műtárgymásolatokat kell készíteni, több makettet (4 db) vagy diorámaszerű makettet (2 db) kell megtervezni és elkészíteni, ill. el kell készíteni az audiovizuális bemutatókhoz szükséges szoftvereket (az Iseum építési periódusairól) és a kiállítási filmeket.

Az Iseum környezetének rendezése és közlekedési kapcsolatainak javítása a II. Rákóczi F. utca Thököly I. utca és Batthyány tér közötti szakaszának felújításával, valamint a II. Rákóczi F. utca és a Thököly I. utca kereszteződésében új közlekedési csomópont kialakításával valósul meg.

A kiállítóhely optimális üzemeltetése és kellő ismertsége biztosítása érdekében marketingkonceptió és üzleti terv készül. A marketingkonceptióban meghatározottak szerint kell lefolytatni az Iseum megnyitása előtt a megfelelő PR tevékenységeket (kiállításokon, vásárokon való megjelenés, reklámok, egyéb propaganda) és el kell készíteni az ehhez szükséges szórólapokat, kisebb nyomtatványokat, speciális ajándéktárgyakat.

Az elmúlt évek régészeti és műemléki kutatási anyagai és eredményei a szakmai közönség számára egy többnyelvű monográfiában kerülnek ismertetésre. A kiadvány megjelenése és terjesztése biztosítja az Iseum számára a szakmai vérkeringésbe való visszatérést.

Az Iseum régészeti-műemléki és turisztikai jelentősége

Az 50-es évek második felében, illetve a 2001-től napjainkig tartó régészeti kutatások során nyilvánvalóvá vált: az Iseumhoz fogható szentélyegyüttes sem Pannoniában, sem a távolabbi környezetében nem ismert. A lelőhely tárgyi hagyatéka különösen gazdag: ezen belül is a kőszobrászati anyaga rendkívül figyelemre méltó. Mindezek alapján a savariai Iseumot a kultusz Duna-vidéki főtemplomának kell tartanunk.

A lelőhely turisztikai potenciálját jól érzékelteti, hogy teljes egészében rekonstruált Isis szentély jelenleg nincs az egykori római birodalom területén, a részlegesen helyreállított kultuszépületek (Mainz, Industria, Dion) is többszáz kilométeres távolságra vannak.

A 60-as, 70-es évek hatékony kulturmenedzsmentjének eredményeként az Iseum (mint Savaria legfontosabb, és egyetlen ikonszerűen is megjeleníthető ókori műemléki értéke) ma is megtalálható a világ összes turistakalauzában.

A helyreállított Iseum funkciója és működése

A tervezett rekonstrukció eredményeként létrejövő Iseumban impozáns, régészeti és ókori művészeti emlékek bemutatását szolgáló interaktív múzeum épül. Méreteire jellemző, hogy alapterülete nagyobb, mint a Savaria Múzeum jelenlegi teljes állandó régészeti kiállítása, kőtára és időszakos kiállítótere együttesen.

Az állandó kiállítás a savariai Iseumban egykor folyt kultuszélet tárgyi emlékeit fogja bemutatni, Savaria római kori történetébe, illetve a birodalmi kitekintés lehetőségét is hordozó tágabb vallástörténeti összefüggésekbe ágyazottan. A kiállításban kerülnek bemutatásra a homlokzaton másolatokkal pótoltt szoborfaragványok eredetijei, a tárgyi emlékek, az Iseum építészeti periódusainak illusztrációi, illetve másolatban a Pannóniában előkerült egyiptomi eredetű kultuszemlékek. Az *interaktív kiállítás* teret szolgáltat az elmúlt 25 év kutatásai során fellelt, pannoniai viszonylat példátlan gazdagságú és markáns egyediséggel rendelkező vallástörténeti anyag őrzésére és bemutatására, továbbá egy olyan *tudományos műhely* kialakítására, amely a savariai Iseumra alapozva Pannonia vallástörténetét, valamint Savaria várostörténetét és topográfiáját kutatja.

A kiállításban a hagyományos múzeumi bemutatás (pl. nagyméretű, rekonstruált falfestmények, padozatok, enteriőrök, valamint makettek) mellett a legmodernebb technika eszközei (pl. mobil scenikai elemek, mozgókép, fény- és hangeffektusok, az Iseum és analógiáinak 3D járható modelljei) is megjelennek.

Az Iseum építészeti kialakítása az állandó kiállítás mellett időszaki tárlatok megrendezésére is lehetőséget nyújt, amely folyamatos megújíthatóságával az érdeklődés fenntartását, esetenként pedig rangos külföldi tárlatok bemutatását szolgálja.

A szakmai és „civil” körben egyaránt mutatkozó fokozott figyelem érzékelhető az Iseumot is bemutató (brnoi, bécsi, grazi) kiállításokon, különösen pedig most, amikor az Iseum leletei kiemelt helyet kaptak a Szépművészeti Múzeumban megnyílt „A fáraók reneszánsza” című tárlaton.

A kiállításához kétnyelvű tanulmánykötet és katalógus, valamint angol és magyar nyelvű leporelló készült, amely az Iseum régészeti kutatását, leleteinek feldolgozását végző és a kiállítási koncepciót és forgatókönyvet létrehozó IseumTeam közreműködésével illetve munkája révén valósult meg.

A teljes rekonstrukciót követően a város egyik jelképének tartott Iseum és környezete megújul és ismét bemutatathatóvá válik.

A szentély és az antik városmag egy 2000 ével ezelőtti virágzó településről ad képet, s a létesítmény reprezentálja az új virágkorát megalapozni kívánó modern várost is a településfejlesztési elképzelések szerint.

Szombathely, 2008. augusztus

A címdoldalon lévő fotó és a sajtótájékoztatón látható videóprezentáció a szombathelyi Iseum ókori, Kr.u. III. századi épített periódusának elvi rekonstrukcióját ábrázolja.

Készítette: Mezős Tamás, Mráv Zsolt és Sosztarits Ottó elvi rekonstrukciója alapján Vasáros Zsolt és Schunk Szabolcs. © Minden jog fenntartva.